

Sevgili Arsız Ölüm: Maske

Dear Cheeky Death Mask

Levent Narınc

Resim Yüksek Lisans Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, Türkiye.

Bariş Yılmaz

*Doç., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Bodrum Güzel Sanatlar Fakültesi,
Resim Bölümü Anabilim Dalı, Bodrum, Muğla, Türkiye.*

ORCID ID:0000-0003-1929-8823

ÖZET

Acaba 21.yüzyıl modern zamanlarında insanın kendini maskelemek zorunda kalması ölüm korkusu (covid-19) dışında nasıl değerlendirilebilir? Maske, modern tıbbın ve salgınlar sırasında dayanışmanın simgesiymiş modern zamanların bilinmeyen metaforuna nasıl dönüşüverdi? Var olamama, kabul görememe korkusu ile mi? paylaşmak yerine ayrışmayı, güven yerine çaresizliği, cesaret yerine korkuyu, endişeyi öğrendiği için mi? İnsan kendinden kendini fersah fersah uzaklaştırdığı için mi maskelerini türetti ve benliğine yabancılaştı. Gerçekle kurgu arasındaki sınırları altüst eden bu sosyolojik olgunun düşünsel temellerine dair neler söylenebilir? Antik Roma Tiyatrosunda oyuncular persona isimli maskeleri kullanırlardı. Persona kişi kişilik karakter anlamında kullanılıyor. Sahnede yüze takılan maske oyuncunun canlandığı benliğin yüzü sesi nefesine dönüşür. oyuncunun elinde istediği karaktere dönüşür. Asıl benliği gizler izleyici karşısında. Tıpkı modern zamanlarda da (sosyal medya, sanal dünya)benlik gizlenir maskenin altında kendisini dönüştürebildiği formda gösterir. Mevlana'nın dediği gibi "Ya görüdüğün gibi ol ya da olduğun gibi görün." Çok sade dille anlatmıştır.

Kişiliğin tarihsel gelişimine baktığımızda Eric From'a göre benliğimiz sosyal etkinliklerimizin sosyalleşmeyle yaşamsal tecrübeye dönüşmesidir. Benliğin yeniden bütüncülleştirilmeye çalışıldığı belirsizlik çağında insan ne ummuştur?.. yaşamla kurduğu ilişkide metaforik anlatımın yüzü olan maskelerinden...

Maske olgusu, geçmişten günümüze mitolojilerin arananlar listesinde oldukça, anlamlandırmalarına yenilerini ekleyip modern zamanların benlik parçalanmalarına yeni personalarını (iletişim formları olarak hayatımızın içinde) gezdirerek kendi tarihini yazdırmaya devam edecek gibi görünüyor. İşte bu yazı içinden maskelerini geçiren personaların hikayesine ortak olma serüveni..

Tarihsel süreçte mesajı iletmeye yarayan maskenin, bir form (istenilen kimliğin yüzü) olarak ortaya çıkması onu iletişim aracı olarak vazgeçilmez bir yere konumlandırmasının kodları bu makalede çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Maske, Benlik, Persona, Sanal Gerçeklik Dünyası (yabancılaşma)

ABSTRACT

I wonder how the necessity of masking oneself in the modern times of the 21st century can be evaluated apart from the fear of death (covid-19). non-existence, acceptance out of fear of not being able to see? What can be said about the intellectual foundations of this

sociological phenomenon that upsets the boundaries between reality and fiction? In the Ancient Roman Theater, actors used masks called persona. Persona is used to mean person, personality, character. The mask worn on the face on the stage turns into the voice of the self portrayed by the actor. It turns into the character that the player wants in his hand. It hides the real self in front of the audience. Just like in modern times (social media, virtual world), the self is hidden under the mask and shows itself in the form it can transform. As Mevlana said, "Either be as you appear or appear as you are." Mevlana explained the complexity in a very plain language. Whether you wear a good or bad mask, the self behind all masks is fake. What is real is our self standing in the sun.

When we look at the historical development of personality, according to Eric From, our self is the transformation of our social activities into life experiences through socialization. What did people hope for in the age of uncertainty, when the self is tried to be integrated again?.. one of the masks that are the face of metaphorical expression in the relationship he establishes with life...

As the phenomenon of the mask is on the wanted list of mythologies from past to present, it seems that it will continue to write its own history by adding new meanings to the fragmentation of the self of modern times and bringing new personas (in our lives as forms of communication). Here is the adventure of being a part of the story of the personas who put their masks through this article..

In this article, the codes of the emergence of the mask, which serves to convey the message, as a form (the face of the desired identity) and positioning it in an indispensable place as a communication tool, are tried to be analyzed in this article.

Keywords: Mask, Self, Persona, Virtual Reality World

GİRİŞ

Makale, insanoğlunun yeryüzünde yazdığı hikayesinin satır aralarının ele alınmasına tanıklık ederken bildik kabullenilmişleri olduğu gibi görmemeye çalışan bir yaklaşımla kaleme alınmıştır. "Şeyler diye etiketlediğimiz düşünülmediğinden farklı olduğunu göstermek, aslında olduğu gibi kabul edilen şeyin yada şeylerin gösterilmeyen, görünmeyen yanını görmek" (Michel Foucault: Politics) isteyen yazı insanoğlunun derin geçmişine arkeolojik dokunuşlarda bulunacaktır. Gözden kaçırılmaması gereken bir husus da düşüncelerimizin pek çoğunun hiç de akıl ürünü olmayıp, geleneklerimizden, göreneklerden ibarettir olduğu gerçeğidir. Mekanik ve anlaşılabilir olmalarının yanı sıra isteyerek değil dayatmalar sonucu kabul ettirilmiştirler. (Ortega Y. GASSET, İnsan ve Herkes) Bu arkeolojik kazı çalışması, doğru bildiğimiz gerçeklerin maskesini düşürmeyi amaçlamaktadır. Bu durum, maske düştüğünde yeni bir gerçeğin çıkacağı anlamını taşımaz. Gerçeği örtüp maskeleyen örtüyü kaldırmaktan kasıt; "-evrensel ve temel diye- çok açık ve belirgin görülüp de üzerinde fazlaca düşünülmeden geçilip gidilen ve daha ayrıntılı bir değerlendirmeye tabi tutulmayan şeyi açığa çıkarmaya, teşhis ve teşhir etmeye çalışmaktır." (Kritzman,1990)

İnsanoğlunun yerküredeki toplumsal tarihi, insanın içinde yaşadığı tabiat ve insanlardan ayrı bir varlık olma bilincine ulaşmasıyla başladı. (Fordham, Frieda, 2011). İnsanoğlunun kendi varlığının farkına varıp benliğini yüzünü maskeleyen modern zamanlara kadar maske, değişik kültürlerde kendine yeni isimlendirmeler etiketlemeler yaparak modern zamanların her zaman çok arananlar listesinde kalmaya devam edegelmiştir. İnsanın var oluşuyla birlikte, benliğini örtünün altında gizler gibi kendini maskenin gölgesinde saklama güdüsü er geç ortaya çıkar. Aslında her türlü yaratım gerektiren eylemler,öncelikle reformist yıkıcı

eylemlerdir. (Pablo Picasso).Bireyin tinsel ve bedensel yapısını içinde yaşadığı toplumdan kaçırma örtmeye çalışması, öte yandan bireyi kendi iç dünyasında da çatışma durumuna götürür. Birey içinde yaşadığı toplumsal yapıda çevresel şartlar, eğitim seviyesi, kültürel seviyesi, çevresel ve dini dayatmalar, toplumdaki seçenek sunmayan bürokratik düzen yapısı sebebiyle öz benliğine uygun bir öz yaşam kurgular, iç dünyasında taktığı maske ile kendini ifade etmenin ve istediği kadar görünür olmanın bütünselliğini yaratmaya çalışır. Gündelik hayatın kaotik dünyası içinde bireyin kendine anlam ve ifade etme eylemleri, geçmişten günümüze tarihsel ve toplumsal olarak benimsenmekte, bireysel olarak toplumsal yaşama personalar olarak eklenmektedir. Aslında gündelik olan epik, etik bir çehreye, maskelere, kostümlere ve bürünmüş olarak sokağa çıkar ve böylelikle personalarla tanışık hatta kanıksama durumunda bir hayat örüntüsü ile karşı karşıya kalınmış olunur. Öte yandan, seçeneksiz bırakılıp tüketme eyleminin parçası olmaya zorlanan benlik yaşadığı toplumsal yaşamın içinde kendini adlandırma ve gündelik hayatta imgelerle anlam kurma çabası içinde seraplara takılır. Toplum tüketime sevk eden en belirgin mecra reklâm, kendini hiç sakınmadan seraplarla sunarak yapay mutluluklar pazarlar. Hayal ve yanılsamalar dünyasına savuran toplumsal haberleşme organları ile kenti biçimleyen ve etkisiyle saran reklâm bilbordları, enformasyon ve günümüzün hızlı üretilen ve tüketilen yaklaşımlarına ait süreklilik içinde göz açtırmayan düşler yine benliklerin karşısına personalardan personalar beğen açmazıyla karşı karşıya bırakır.

MASKE

Maske sözcüğünün geçmişi geldiği yer net olmamakla birlikte Arapça kaynaklı olduğu, bilinmedik bir canavara dönüştürme, olduğundan farklı gösterme özelliği olan maskhara (mashara) dan geldiği düşünülmektedir. İtalyanların dilinde maschera, İngilizlerin sözlüğüne mask olarak kayda geçmiştir. Eski Mısır'da ise “gerçeği gizlemek” için kullanılan “msr” kökünden türemiş olmasıdır. (McCarty, Nunley, 1999:15) Grekçede maske anlamına gelen prosopon sözcüğü suret ve maske manasında kullanıldığı gibi, üzerine düşen görev, özyapı ,şahıs manasını da içermektedir. Latince karşılığı olan persona kelimesi suret, suret, çehre, görünüm anlamları dışında, Grekçe prosopon kelimesinin bütün anlamlarını içermektedir. (Hakan Gündoğdu 2013) “Kişi (person) kelimesinin ilk anlamının “maske” olabilmesi sıradan görülecek bir tesadüf gibi görünmemektedir. İnsanoğlunun geçmişten günümüze, azda olsa çok da olsa bilinçli olarak düşündüğü bir rolü iç dünyasında oynadığı gerçeğini kabul etmektir. Bir manada kendimize yönelik var ettiğimiz düşünce yapısını – üzerine düşen görev ve davranışı- temsil ettiği sürece bu maske özne kişinin daha gerçek benlik yapısını ortaya koymaktadır. Aslında gelip varolmak istediğimiz yerimizdir. (Fordham, Frieda, 2011). Aslında kişinin birey olabilmesi kendini maskelemesiyle mümkün olmaktadır.

Çeşitli topluluklarda bireyin, mukaddesliğin ,kutsiyetinin bir yansıması olarak doğadan elde edilen renklerle sureti ve vucudu boyanmış ya da maskeyle gizlenmiştir. Afrika yerlilerindeki topluluklarda bu davranımlar maskelerin kullanımında, bir ya da bireyin kendini ifade etme yolu olarak etkileşim sürecinde önemli bir etken olduğunun belirtilerini sunmaktadır.

Gombrich'e göre (2011:43) maske,yerli ilkel yaşamında bir oyun ya da savunmayla beraber kendini güvenilir tutmanın sıfatı olan bir kutsiyete dönüşmektedir. Gombrich maskeyi, yapılan tören ritüellerinde, çocukların polisçilik ve korsancılık oyunları arasında bir bağlantı kurarak açıklamaya çalışmıştır.

Maske, asırlardır benliği,sureti az yada çok gizlemek amacıyla ele alınmıştır. Maskeye bir bakıma örtüp gizlediği yüzün anlatımcısı olduğu için maskeyi “yapma yüz” olarak açıklamak

da doğru olacaktır. Maske, maskelenen yeni yüze yeni bir kimlik eklemekte ve yeni plastik portre ile onu gizlemektedir. Öte yandan antik dönemde maskeleme, Antik Mısırdan gelen bir gelenek olan ölüm maskeleri ve mumyalama ritüellerinde yüz olarak kullanılmıştır. Maskelerin kullanım biçimlerine göre farklılıklar görülmektedir. İlkel insanların dini törenlerinde tiyatro gösterilerine, oyunlara eklenmiş ve önemli bir olguya dönüşmüştür. (Güner, 2006:3). Maske her daim görünenden daha fazlası olmuştur. Maske olgusu çeşitli disiplinleri birleştiren, köklerini geçmişten alan ve yaşlı kürenin birbirinden farklı habersiz coğrafyalarında yapılan ritüeller sonucu ortaya çıkan kadim uygarlıklardan gelen bir araç olarak görülmelidir.. Rene GIRARD'ın maskeyi ele alışına baktığımızda ise: “Maske bir buluş değildir. Kültürden kültüre değiştiğine kuşku bulunmamakla birlikte, bazı özellikleri hep aynı kalmaktadır. Maskelerin her zaman insan yüzünü temsil ettiği söylenmese de, insan yüzünü örtmek, yüzün yerini tutmak ya da bir biçimde yerini almak için yapıldıklarından, hemen her insan yüzüyle bağlantılıdır” (Dinçel, 2014:112)

Maskelerin benliğin kendini var etmesinde de olumlu yönde etkilerinin olduğu belirtilmektedir. Maskelerin, toplumsal hayatımızda içselleştirip benimsediğimiz sosyal roller üzerinde katkıları görülmektedir. Maskeleri toplumsal hayatın belirleyicileri olarak, bu günün değişen şartların beraberinde getirdiği yeni tanımlamaları ile hayatımızda, sosyal medyada çokça görebilmekteyiz. “Ben bir doktorum”, “ben bir basketbol oyuncusuyum”, “ben bir kara kartal ruhuyum” aslında birey diğer bir deyişle aslında “Ben kendim değilim” ben şuyum ben buyum sıfatlar şeklinde tanımlamaktadır. Maske, geçmişten bu güne kendini var etmeye çalışan bireyin kendini sakladığı görünmek istediği kadarıyla görünüp sığındığı bir örtü biçiminde de kullanıldığı görülmektedir. (science.jrank.org). Yapılan çalışmalar sonucu insanoğlun yüzyıllardır, bir kültürel bellek ve sosyal olarak maskeleri her zaman toplumsal hayatlarında kullanageldiklerine tanıklık edilmiştir. Bütün bu hikayelerin toplamı bize , maskenin gelişiminin, insanoğlunun toplumsal gelişimiyle eş zamanlı ilerlediğini işaret etmektedir. (NUNLEY, McCarty, 1999:22).

Maske toplumsal davranışlarımızı sosyal konumumuzu ve benliklerimizi dış dünyanın yaşam formlarına entegre ettiğimiz bir metaforudur. Maskeler, insanların yüzlerini gizlemek veya değiştirmek amacıyla günlük yaşamda ve ritüellerde yaygın olarak kullanılan araçlardır .İnsanlar günlük yaşamda sosyal çevreleriyle ilgili olarak sosyal topluluklara girdikleri dönemlerde farklı maskeler takma eğilimindedirler. Bu maskeler sosyal, beklentilere uyum sağlamak, toplumsal kabulü veya güveni artırmak gibi farklı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Her bireyin, belirli beklentiler ve normlarla elde edilen rolleri benimseyerek çeşitli maskeler takarlar. Örneğin iş yaşamında kişi profesyonel bir maske takarken ,aile içinde daha sıcak ve duygusal bir maske takabilir. Maskelerin canlandırmış oldukları sıfatları yada var olan şeyleri ya görünen kılan ya da üstünü örtüp saklayan karakterde oldukları görülmektedir. Bu nedenle maske hem kendisini kullananı görünür kılarken hem de gölgeleyen örten karakterdedir. Böylelikle maske, takanın kimliğini gizlediği gibi, bireye yeni bir kimlik kazandırarak onun değişimini ve evrilmesini sağlar” (Yasan, 2011:19). Geçmişten modern zamanlara kadar maske, onu kullananın yüzüne olumsuz bir durum yapmaması için kutsallıkla nitelendirilen bir obje şeklinde ele alınmıştır. Bu koruyucu maskeler, efsanevi varlıkların tasviri olarak kendini göstermiştir. “John RUDLİN maskenin kişiye benlik karakter kattığına vurgu yapar ve Ortaçağ İtalya’sında festival dönemleri boyunca maskesi olanın üzerinde silah bulundurma hakkının dahi olamayacağını belirterek aslında artık onun başka bir kimlikte bir canlıya büründüğü varsayıldığından davranışlarından sorumlu tutulamayacağını kabul görüldüğünü aktarır.” (Yasan, 2011:19).

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE MODERN ZAMANLARDA MASKENİN KULLANIMI

Yeryüzünde maskenin geçmişi tarih öncesine kadar uzanmaktadır. İnsanoğlu, tarihin her döneminde kendisini değiştirme ve geliştirme dürtüsü yönünde ilerlemiştir. İnsanoğlunun yaşadığı her yeryüzü parçasında maskenin hikayesi mitoloji, gelenekler, toplumsal normlar ve kültürel farklılıklarla bütün toplumlarda yerel kültürel özellikleri bünyesinde oluşmuştur. ABD’de, Pueblo yerlilerinin mitolojisi. Mitoloji, “atalar zamanındaki göçler döneminde bir nehirde yaşamını yitiren yerli çocukların ruhları” diye başlar. Oradan oraya göçerken ölen çocuklar, yerleşiklikten sonra da halkın belleğinde kalıyor. Onlar, o halkın atalarıdır ve “çocuk ruhları her yıl yerin derinliklerinden yerleşim yerlerine uğrar, geriye dönüşte de çocuklardan bazılarını yanlarına alıp giderler.” Halk bunlara “Kaçınalar” der. Bu sebeple çocuklarını kaybetme üzüntüsüyle tükenen yerliler, Kaçınalara artık “yerliler olarak bizler, sizlerin ruhlarını maskelerimizle, yerel danslarımızla varlığımızın simgesi olalım. Siz de başka dünyalardan yaşadığımız yerlere uğramayın” demek için her sene belirli mevsimlerde bu ruhları simgeleyen maskelerle ritüeller geliştirmek durumunda kalmışlardır.

Şekil 1. Yerli Maske örnekleri

Yeryüzünün tarih öncesi dönemlerinde de maskenin ilkel insan yaşamında var olduğu insanların kayalara, mağaralara çizdiği resimlerden bilinmektedir. İlkel dönemde maskenin vücut bulması; avlanma, tedavi, lanet salma, büyü yapma gibi ritüellerle başlamıştır. Fransa İspanyadaki mağara resimlerinden de anlaşılacağı gibi maskelerin çok önceleri ele alınışı avlanma üzerinedir. Tarihin ilk dönemlerinde kullanılan maskeden, avcıyı, avlayacağı hayvan kılığına dönüştürüp avcının avı üzerinde etki sağlaması düşünülmüştür. Mağara resimleri incelendiğinde bu büyü etkisinin izlerine görülmektedir. Bu kaya üzerine yapılan tasvir çalışmasında avcı, avının biçimine bürünmüştür. (Güner, 2006:9)

Şekil 2. Les Trois-Frères Mağarası (Avcı avlayacağı hayvanın biçimine girmiş halde.)

İlkel çağ dönemlerinde ilkel kabilelerde maskenin doğüstü güçleri temsil ettiği bilinmektedir. Maske yapımcılarının ve maskeyi kullananın bu güçlerle iletişim kurabileceği inanılmaktadır. Dolayısıyla etkileşim tehlikeli olarak görülmekte ve sadece bu tehlikeleri kontrol altında tutabilecek kişiler maske giyebilmişlerdir. Bu sebeple maskeleri hazırlayan kişilere de kutsallıklar atfedilir.

Türk kültüründe maskenin ilk izlerine, Yenisey Yazıtları'nın da yazıt halk arasında da "yüzü örtülü baba" olarak anılıyor. Güney Sibiry'a'daki Türk boylarına, Yenisey Kırgız mezarlarına alçıdan yapılan maskeler konulduğu görülmektedir. Öte yandan Maskesiz mezarlara da rastlanılmış olup halk onlara "yüzü yalın" demektedir.

Geçmişten günümüze gelindikçe maskenin tanımında ona biçilen rolde değişmeye başlamıştır. Maskeler 16. yüzyılda toplumsal kültürün bir parçası olarak festivallerde kullanılmıştır. Ortaçağ döneminde benliği gölgelemek örtmek için kullanılmıştır. Tiyatro oyuncularının yüzünde maske, oyuncuyu yeni bir kimliğe dönüştürmez, kişiliksizleştirmez ama onu sahnede daha gizemli görünür yapmıştır. (Ekmekçioğlu, 2014:63).

BENLİK

Benlik, kişinin kendi varlığını kullanması, değerleri ve kimlik algısıdır. Birey, benlik kavramına dayalı olarak belirlediği tanımlar ve diğer insanlarla olan etkileşimlerinde bu benlik algısını genişletmeye çalışır. Benlik kişisel deneyimler, toplumsal etkileşimler ve kültürel değerler tarafından şekillenir ve dönüşür. Benlik kavramı, bireylerin kendilerine ait bilgileri kimliğiyle ilgili olan bir psikolojik kavramdır. İnsanların benlik algısı, kendi işleyişini, duygularını, geçmiş varlıklarını ve gölgelerini barındırır. Benlik, kişinin kendini tanıması, anlaması ve başkalarından ayrı bir kişinin bilincinde olmasıyla bağlantılıdır. Benlik kavramı, nesnelere iç dünyası ve dış dünya ile olan etkileşimi üzerinde büyük rol oynar.

Benlik algısının oluşmasında aile, arkadaşlar, çevre, kültür ve toplumun etkisinin büyüklüğü önemli bir yer oluşturur. Psikolojide Benlik Saygısı, bir kişinin kendine olan değerlendirmesini ve kendini kabul etme dercesini ifade eder. Yüksek benlik saygısı, genellikle olumlu bir karakter algısına olmayı ve zorluklarla başa çıkmayı kolaylaştırır. Benlik, kişinin gerçek, içsel ve özgün yapısını temsil ederken, maske, toplumsal normlar ve beklentiler dış dünyaya yönelik kimliği ifade eder.

Benlik ve İç Dünya : Benlik, bireyin gerçek ve iç dünyasını barındırmasıyla ilgilidir. Bu iç dünya, kişinin algılaması, duyguları ,inançları, değerleri ve geçmiş deneyimleri ile şekillenir. Benlik, insanın kim olduğu, neleri sevdiği, nelerden hoşlandığı gibi içsel özelliklerin ayrıntılarına işaret eder.

Maske ve Dış Dünya :Maske ,toplum içi rollerimizi ve kimliklerimizi dış dünyaya yansıttığımız bir metaforudur. Maske ve dış dünya ilişkisi, bireylerin toplum içinde gösterdikleri geniş ve dışa yönelik kimliklerini ifade eder. Bu kavram toplum ortamlarında insanların farklı rol ve kimliklere bürünerek nasıl davrandıklarını kullanmalarına yardımcı olur. İnsanlar, çeşitli sosyal etkileşimler

Ve toplumsal normlar yoluyla, dış dünyaya yönelik olarak farklı maskeler takabilirler. Bu maskeler gerçek benlikleri ile toplum beklentileri arasında etkileşimi sağlar. İnsanlar toplumda farklı roller üstlenirler. Örneğin, bir kişi ailesinde bir eş, bir çocuk bir arkadaş olarak farklı kimlikler sergileyebilir. Aynı kişi, iş ortamında çalışan bir yönetici, bir meslektaş olarak farklı bir kimlik olabilir. Bu durumda kişi toplumsal roller gereği farklı maskeler takabilmektedir.

PERSONA

Maske kavramı kullananın kimliğini görünmek istediği kadarıyla gizlerken karşısındaki onun arkasında neyin saklandığını görememektedir. Bu bilinmezlik, gizem sarmalı maskeyi güçlü kılmaktadır. Karşımızdaki birey bizi dış görünüşümüz ile tanımlamaya çalışırken, görünen yüzün maske mi yoksa gerçek benliğimiz mi olduğunu bilememektedir. Persona, Carl Gustav JUNG 'un terminolojisinde egonun, gerçek benliğini ve suretini toplumdan gizlemek amacıyla oluşturduğu bir dış yüzdür, yani bir maskedir. Persona bir dış kişiliktir.

Temsil eden maske ile temsil edilen benlik arasındaki bu ilişkiyi Batı kültür tarihinde Shakespeare'in daha sonraları "tüm yerküre bir oyun sahnesidir." diye çevireceği dramun mundi deneyimi çok güzel tasvir etmektedir. Bireyin iç dünyasında , yaşam dinamiklerinin uyumu birbiri ile bağlantılı ve düzgün bir şekilde devam ediyorsa, persona (maske) dış dünya ile daha sağlıklı iletişim kuran bir denge sistemine dönüşebilmektedir. JUNG' un yapmış olduğu persona kavramı, kişinin farklı durumlarda ve zamanlarda takacağı maskelerinin olacağına ipuçlarını vermektedir.(Jung,2006:41). Jung toplumsal yaşamda bireylerin taşıdıkları maskelerin ilerleyen zaman içinde benliklerin yerini almasını kabul etmemektedir. Bu durumun kişinin toplumsal yaşamdaki yerini olumsuzladığını belirtmektedir."Persona", bireylerin yaşadıkları toplumsal hayat içinde rol ve kimliklerini temsil etmektedir. JUNG 'a göre, persona, kişinin sosyal dünyada sergilediği ve toplumsal yaşamında algılanan kabul gören görünüşe yöneliktir. Bu kavram, bireylerin, farklı sosyal ortamlarda nasıl görünmek istediklerini tanımlamaktadır. Persona, genellikle toplumsal beklentilere, normlara ve çevrenin gerekliliklerine uygun bir biçimde şekillenir. Persona, bireylerin toplumsal çevresinde sergilediği ve diğer insanlar tarafından algılanan dış görünüşe yönelik kimlik ve görevini ifade eder. Bu sosyal kimliğin özellikle uzun süreli ve yoğun bir şekilde kullanımı,içsel benlikte etkileşimde farklı sonuçlara yol açabilir. Persona benlik yapının önüne geçtiğinde bireyin kendi içinde ve yaşadığı topluma yabancılaşma süreci

yaşanmaktadır. Persona benlik ilişkisine bakıldığında öz benliği yansıttığı içsel yapı ile sosyal kimlik veya rol arasındaki ilişkiyi ifade eder. Bu ilişki, bireylerin kendi gerçek öz benliği ile toplumsal çevrelerde oynanan rol arasındaki dengeyi anlamak için önemlidir.

Persona, bir çeşit yaşarken çevremize yansıttığımız görmesini istediğimiz yüzümüzdür. ve yapay yüz sayesinde insan gerçek doğasını, mizacını, benliğini perdeler. Persona, çevremizdekilerin bizi görüp tanıdıkları izin verdiğimiz ölçüde gösterdiğimiz yanımızdır...Ne görüyorlarsa biz O'yuz diye düşünürler, oysa biz O değiliz...sahici olan maskenin gerisinde saklı olan benliğimizdir.

Persona olarak ,beklentilerimize göre davranış ve tutumlar içinde oluruz...Çevredeki insanların zaman zaman duyduğumuz “çok beyefendi”, “çok hanımefendi”, “çok saygılı”, “çok uyumlu” şeklindeki betimlemeler aslında sahici benliğimize değil, persona’ ya söylenmektedir.

SANAL DÜNYA (YABANCILAŞMA)

Toplumsal hayata katılımı beraber her insan kaçınılmaz şekilde yüzüne yapışan maskeyle birbirine benzemekte ve tek tipleşmektedir. Yüz-süzleşen insan kendisine yabancılaşmaktadır. Yabancılaşma konusuna din sosyolojisi açısından bakılıp değerlendirildiğinde, yeryüzüne sürgüne gönderilmeyle başlayan bu yabancılaşmanın devam etmekte olduğu, hatta daha ileri giderek yerkünün her yerinde görülür duruma geldiği belirtilebilir. JUNG ’un da işaret ettiği gibi,bireylerin yaşadıkları çevre koşullarına göre örtündükleri soyut maskeler mevcuttur. İnsanoğlu artık toplumsal yaşamda kendisini çevreleyen sosyal koşullarda ve ayırt etmeksizin tüm insanlara karşı kullanabileceği maskelerini bünyelerinin bir parçası haline getirmiştir. Kişiler bu dış dünyaya vitrin tuttıkları bu maskeleriyle yaşamak zorunda kalırlar. İnsanlar toplumsal kaygılarla yarattıkları maskelerin desteğiyle yeni bir benlik elde etmeye ya da benzeri olmaya çalıştıkları varlığın biçimine bürünerek, oluşturulan ritüellerin içinde yer almıştır. Bu günün sanal iletişim dünyasında sosyal medyayı hayatımızın vazgeçilmez yanı bir davranış biçimimiz sergilendiği bir arena olarak düşünürsek, orada sanal gerçek olmayan maskelerine bürünmüş ve sanal ayının bir figürü olmak için, düşündükleri rollere bürünen bireyleri gözlemlemek olasıdır. Bu insanlar, kendi sosyal hayatlarında farklı karakterlerde olsalar dahi, sanal platform sahnesinde tiyatro oyuncularını gibi maskelerini takarlar ve kendisini takip edenlere iletişim kuranlara maskeli balo oyununu sergilerler. maskeli balonun zaman zaman kurbanları yazılan senaryoda figüran, mağdur edilen oyuncu durumuna düşürülmektedir. Özellikle sosyal medya iletişim platformları, evlilik siteleri, maskeli yüzlerin, gerçeği maskelendiği sonuçların üzüntüyle sonuçlandığı yerler arasındadır. Gündelik hayatta bu maskeleri anlamakta zorlanırken, sosyal medyada sanal maskeleri de anlamak daha da zor olmaktadır.

SONUÇ

Maske kadim dönemlerden günümüzün modern zamanlarına kadar tüm farklı kültürlerde rastlanılan bir dialog biçimidir. ve değişik nedenlerle bireyler arasında ya da insanların tabiat anaya karşı güç mücadelesinde etkin biçimde kullanılmasının izlerine tanık olunmaktadır. Günümüze kadar kullanım amaçlarına göre çeşitli değişimlere uğrayarak gelen maske varoluşunu sürdürmektedir. Maskenin tarih boyunca iki durumda kendini var ettiğini görmekteyiz: gizlemek ve korumak. Tarih öncesi dönemlerde insanlar korunma ya da düşmanlarına korku verip saldırma amaçlı maskeler yapmışlardır. Ayrıca törenlerde ve ritüellerde, maskeler takarak ilkel yerli halk eğlenceler düzenlemekteydiler. İnsanoğlunun

karşılıklı etkileşim koşullarında üzerine giydiği yapay soyut maskeler ya da değişik davranış kalıplarına bürünmeleri bir anlamda maskenin kendi içindeki savrulan hikayesindeki mana değişikliğini de gözler önüne sermektedir. Persona kavramının anlamını kamusal çehreye uygulayarak egonun, gerçek niteliğini toplumdaki saklamak amacıyla yarattığı etkiyi maske olarak kavramsallaştıran JUNG farklı bir anlam kazandırmıştır. İletişim, insanın olduğu ilk andan beri yeryüzünde var olan bir olgudur. İnsanlar geçmişten günümüze farklı iletişim araçları ile ilkel el aletlerinden dijital aletlerle birbirleriyle iletişim kurmuşlardır. Maske de bir iletişim nesnesi olarak, ilkel insan topluluklarından itibaren bir yandan doğaya karşı bir yandan da avları üzerinde etki oluşturup yakalama için kullanılmıştır. Şamanların, hastaları iyileştirmek amacıyla hazırladıkları mistik elbiseleri giymeleri, ölümlerin bu dünyadan silinip gitmemeleri için maskelerinin yapılması gibi birçok örnek, maskenin bir iletişim formu olduğunu göstermektedir. Maskenin gerisinde saklı olanın bilinmezliği onu en güçlü yapan yanıdır. Bilinmezliğe(maskenin örttüğü sır/suret) olan keşif yolculuğu daha da vazgeçilmez ve gizemli kılmaktadır. Sosyal medya organlarının yaşamımızda yer edinmesi ile beraber, (özellikle izleniyor olmak bu toplumsal yaşantı dinamiği içinde) bilineni görünmez yapma ve maskeleye de yaşantımızda çokça yer aldığı görülmektedir. Ekranlarda çıkan görsel yazılı bültenler dahil bir tür gerçeği perdeleme ve maskeleye işlevi görmektedir. Ekranında milyonların önünde gördüğümüz ya da radyo da dinlediğimiz insanları da çeşitli rollerde, yaptıkları işe göre farklı maskeleri ile görmektediriz. Aslında gerçek hayatta görüntülerinden oldukça farklı olan bu suretler, perdelenmiş benlikler kullanmış olduğu maskeler ile milyonlarca görene farklı bir tasvir ve karakterde benliklerini servis etmektedirler. Öte yandan internet dünyasında sosyal medyanın toplumsal hayatımıza kattığı sosyal paylaşım (arkadaşlık) sitelerinde de insanlar işbaşı yapmaktadırlar mesailerini duraksatmaksızın. Kendilerini maskeleri üzerinden olduğundan farklı tanıtır, karşı tarafı büyüleyecek dozda farklı benliklere bürünerek, arkadaşlık sitelerinde insanlarla iletişime geçmektedirler. Bu günün dünyasında teknolojinin geldiği noktada iletişim biçimleri ve yolları oldukça değişiklik göstermektedir. İnsanların arasında iletişim bağlarının kurulması saniyeler içinde olup bitmektedir. Teknolojinin iletişim davranışlarımızı değiştirip şekillendirdiği günümüz sanal dünyasında maskenin geleceğinin nasıl evrimleşeceği merak konusu olmuştur. Karnavallar ve oyunlarda takılan maskeler dışında ilkel yerli topluluklarında varlığını sürdüren maskeler yerini popüler kültürün gölgesinde tek tipleşen ayınlara ritüellere bırakmış görünmektedir. Öte yandan maske (persona) toplumsal hayatın arananlar listesinde birinci sırada yerini egemen güç olarak korumaya devam etmektedir. İnsanoğlu hayatla arasına ördüğü maskeleriyle kendinden yeni bir benlik çıkarırken bazen de öykündüğü kişinin kabuğunu üstüne giymeye çalışmıştır. Günümüzün modern zamanların da bireyler toplumsal hayatta internetin yaygınlaşan gücüyle sanal medyada da farklı insanlar şeklinde yer edinmektedirler. İnternetin sanal dünyasında sanal maskelerini takmış yapay rolleri kendine kamuflej yapan insanları görmek mümkün hale gelmiştir. Maske, iletişimde olumlu ve olumsuz yönlerinde beraberinde getirmektedir. Maske, kişinin benliğinin önüne geçtiğinde kişinin öz benliğini olumsuz etkilemektedir. Maskeler sosyal çevredeki etkileşimlerimizde bizi yönlendiren ve benlik yapımızı şekillendiren önemli araçlardır. Maskeler sosyal uyum, kabul ve kimlik oluşumunda önemli rol oynar. Ayrıca gerçek benliğimizle uyumlu hale getirilmesi, kişisel bütünlüğümüzü korumak ve sağlamak için önemlidir. Maskeler sosyal çevredeki etkileşimlerimizde bizi yönlendiren ve benlik yapımızı şekillendiren önemli araçlardır.

Ama insanların okulda, iş yerinde, arkadaş çevresinde ve evinde rol anlamında taktığı maskeler varsa iletişim sürecinde bunun olumsuz bir tarafının olduğu düşünülmemektedir.

Günümüze kadar gelen süreç içerisinde maskenin sadece olumlu ya da tamamen olumsuz

olduğunu söylemek doğru bir saptama olmayacaktır. Maskenin belirtilen kullanım amaçları arasında hem olumlu hem de olumsuz yanları vardır. Bilgi çağının yapay zekayla evrildiği sınırlarını öngöremediğimiz post- modern öte zamanlarda da maske yeryüzünde pek çok kavramın tüketildiği ileri çağlarda ajandaların en çok arananlar listesinde oldukça maskenin tarihi yazılmaya devam edilecektir.

KAYNAKÇA

Michel Foucault, “Practicing Criticism”, Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984, ed. Lawrence D. Kritzman (New York: Routledge 1990), 154-155.

NUNLEY, John W., Mccarty Cara: Masks Faces of Culture, The Saint Louis Art Museum, by Harry N. Abrams, Incorporated, New York, 1999.

Nietzsche, Friedrich. İyinin ve Kötünün Ötesinde, (Bir Gelecek Felsefesini Açış). çev. Ahmet İnam. İstanbul: Yorum Yayınları, 2001.

GÜNER, Y., (2006). “Dünya Maske Geleneklerine İfadeye Katkıları Açısından Bir Bakış”, (Yayınlanmış Sanatta Yeterlik Eser Metni). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü

JUNG, C. G., (2006). “Analitik Psikoloji”, çev. E. Gürol, İstanbul: Payel Yayınevi.

GOMBRİCH, E.H: Sanatın Öyküsü, Çevirenler: Erol Erduran, Ömer Erduran, Remzi Kitabevi, 2007.

Hakan Gündoğdu, “Foucaultcu Eleştiri Nasıl Anlaşılmalı”, Kaygı 21 (Güz 2013), 43. Fordham, Frieda. 2011. JUNG Psikolojisinin Ana Hatları, çev. Aslan Yalçınmer, Say Yayınları.

YASAN, M., (2011). “Maske, Maskede İfade ve Sinemada Maske Kullanımı” (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekmekçioğlu, N. (2014). Commedia Dell'arte Geleneğinde Kılık Değişirme Motifi ve Maskenin Dramatik İşlevi. K. Karaboğa, & O. Arıcı (Dü) içinde, Maske Kitabı (s. 63-71). İstanbul: Habitus Yayınları.

Ortega Y.GASSET ,İnsan ve Herkes, Metis yayınları, 2019.

İNTERNET ADRESLERİ

<http://science.jrank.org/pages/10098/Masks-Functions-Masking.html>